

Савченко Андрій Володимирович,
завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТ АБО ТРАНСПОРТУВАННЯ З МЕТОЮ ЗБУТУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Забезпечення прозорості здійснення підприємницької діяльності в Україні, неприпустимість залучення бізнесу до сектору «тіньової економіки», всебічний захист прав споживачів та належний контроль за якістю продукції неможливі без безпосередньої участі держави, яка повинна створити надійні механізми гарантування непорушності суспільних відносин у сфері господарювання, у т.ч. за допомогою ефективних кримінально-правових засобів. Одним із дієвих кроків державної кримінально-правової політики є криміналізація незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, а також подальше вдосконалення кримінальної відповідальності за цей злочин.

Поширеність зазначеного вище злочину у системі всієї економічної злочинності є очевидною, про що свідчать дані кримінальної статистики. Так, у 2017 р. майже 75 % (6625 кримінальних проваджень) всіх викритих економічних злочинів у державі кваліфікувалися за 6-ма з 34-х статей, що вміщує розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України, з них за ст. 204 КК України – 812 кримінальних проваджень (9 %) [1]. Важливо наголосити, що на сучасному етапі розвитку вітчизняного кримінального права норма про заборону незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204) з'явилася лише з прийняттям чинного КК України 2001 року. Після цього до неї двічі вносилися зміни (Законами № 4025-VI від 15.11.2011 р. та № 1019-VIII від 18.02.2016 р.), але й на сьогодні вона, за нашим переконанням, не одержала своєї досконалої форми через свою складність і неоднозначність, а в деяких моментах – суперечливість.

Труднощі теоретичного і прикладного розуміння злочину, передбаченого ст. 204 КК України, зумовлені низкою чинників: наявністю широкого переліку підакцизних товарів, які можуть мати мінливий характер; бланкетний характер кримінально-правової норми;

відсутність у законі вказівки на «завідомість» для суб'єкта злочину при вчиненні аналізованого суспільно небезпечного діяння; відсутність у законі чітких критеріїв визначення таких понять, як «відкриття підпільних цехів», «використання обладнання, що забезпечує масове виробництво підакцизних товарів»; відсутність визначення мінімальної кількості та/або вартості незаконно виготовлених підакцизних товарів, при досягненні яких незаконні дії щодо них могли тягти кримінальну відповідальність тощо [2, с. 23]. До цього переліку проблемних питань ще можна додати складнощі відмежування аналізованого злочину від суміжних посягань та адміністративних правопорушень, нестабільність практики кваліфікації цього злочину за сукупністю з іншими злочинами та багато чого іншого.

Попри те, що у кримінально-правовому аспекті питання незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів були предметом наукових розробок низки українських вчених, все ж таки на дисертаційному рівні положення про кримінальну відповідальність за цей злочин ретельно досліджувалися понад 10 років тому назад, зокрема, у кандидатській дисертації М. М. Мінаєва (2005 р.). Цей вчений пропонував викласти ст. 204 КК України таким чином:

«Незаконне виготовлення певних видів товарів або інше незаконне поводження з ними.

1. Вчинення з метою збуту незаконного виготовлення, незаконного придбання, незаконного зберігання, незаконного транспортування, а так само вчинення незаконного збуту спирту етилового, коньячного, плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пива солодового, дистилатів, високооктанових кисневмісних домішок до бензинів сумішевих, транспортних засобів, – карається...

2. Незаконне виготовлення з метою збуту небезпечних для життя і здоров'я людини товарів, зазначених у частині першій цієї статті, – карається...

3. Вчинення діяння, передбаченого частинами першою або другою цієї статті, повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, а так само якщо це призвело до завдання шкоди здоров'ю людини, смерті людини або до інших тяжких наслідків, – карається...

Примітка. 1. Діяння, передбачене цією статтею, вважається вчиненим у великих розмірах, якщо вартість зазначених у частині

першій цієї статті товарів перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Під транспортними засобами у цій статті слід розуміти механічні транспортні засоби, зазначені у примітці до ст. 286 цього Кодексу».

Основні аргументи зазначеного вище науковця зводилися до наступного: по-перше, назва статті у запропонованій редакції точніше відбивала б характер і спрямованість передбачених нею діянь, охоплювала б всі діяння, передбачені в диспозиціях; по-друге, у запропонованій редакції диспозиції ст. 204 КК України конкретно і безпосередньо пов'язані із відповідним регулятивним законодавством, сформульовані з використанням термінології, яка вживається у цьому законодавстві, і це має позитивно відбитись на процесі і результатах кваліфікації діянь, передбачених цією статтею. Безпосередня вказівка на речі матеріального світу, які є предметом злочину, усувала б будь-яке неоднозначне тлумачення кримінального закону; по-третє, більш чіткий опис об'єктивних ознак злочину, позбавлення тексту диспозиції розглядуваної статті неузгодженості між окремими термінологічними зворотами, які в ній вживаються, також підвищило б ефективність застосування ст. 204 КК України на практиці; по-четверте, включення до ст. 204 КК України ознак кваліфікованого та особливо кваліфікованого складу злочину, передбаченого частиною першою цієї статті, дозволило б більш гнучко підходити до вирішення питань індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання за вчинення передбачених нею злочинів [3].

Попри загалом позитивний зміст вироблених М. М. Мінаєвим пропозицій, не всі вони сприймаються нами коректно та виважено, зокрема: 1) з назви статті та її диспозиції зникла вказівка на те, що у цій нормі йдеться саме про підакцизні товари (замість цього автор вживає термін «певні товари»); 2) автор перебільшує частоту вживання прикметника «незаконне» щодо протиправних дій, згадуючи про нього аж п'ять разів у пропонованій редакції ч. 1 ст. 204 КК України (така ж сама ситуація й щодо терміна «спирт», котрий теж вживається п'ять разів у контексті предметів злочину); 3) у пропонованій редакції цієї статті автор намагається дати вичерпний перелік підакцизних товарів, не прогнозуючи, що він у майбутньому може бути розширений чи навпаки звужений; 4) у пропонованій примітці до ст. 204 КК України автор розтлумачує лише поняття «транспортні засоби», тоді як пропозиції щодо тлумачення інших предметів цього злочину він не виказує; 5) автор не дискутує про співвідношення термінів

«Транспортування» та «переміщення», а також про те, який з них був би оптимальним у контексті вчинення аналізованого злочину, тощо.

Інший український науковець А. А. Гмирін у своїй дисертації «Кримінально-правова характеристика злочину незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів» (2018 р.) сформулював ст. 204 КК України в наступній редакції:

«Незаконне виготовлення, придбання, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів.

1. Незаконне виготовлення чи придбання з метою збуту або зберігання з цією метою, а також збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, – караються...

2. Незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, або вчинені за попередньою змовою групою осіб, або вчинені у великому розмірі, – караються...

3. Незаконне виготовлення товарів, указаних у частині першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків, або незаконне виготовлення чи збут товарів, зазначених в частинах першій або другій цієї статті, вчинені організованою групою осіб, або виготовлення чи збут таких товарів, вчинені в особливо великих розмірах – караються...» [4, с. 14–15].

Також загалом позитивно оцінюючи теоретичну і практичну значимість дисертації А. А. Гмиріна, вважаємо, що не всі вироблені ним пропозиції з приводу змін і доповнень до ст. 204 КК України будуть сприйматися однозначно і несуперечливо.

Так, по-перше, автор все ж таки не відмовляється від вказівки у цій статті на найбільш типові підакцизні товари – алкогольні напої та тютюнові вироби, не охоплюючи їх єдиним поняттям «підакцизні товари».

По-друге, деякі терміни продовжують мати оціночний характер як у чинній, так і в пропонованій автором редакції (зокрема, йдеться про «підпільні цехи» та «масове виробництво таких товарів»).

По-третє, на практиці вкрай важко вчинити злочин, передбачений ст. 204 КК України (йдеться про незаконне виготовлення) виключно одним суб'єктом, а тому пропонується дисертантом вказівка на таку кваліфікуючу ознаку, як «попередня змова групи осіб» (у ч. 2) фактично зробить неможливим застосування ч. 1 цієї статті щодо згаданої форми об'єктивної сторони складу злочину.

По-четверте, автор чомусь не дискутує з приводу наявності можливих ризиків для життя і здоров'я людей (їх отруєння включно) при вчиненні інших форм цього злочину – при придбанні, зберіганні, транспортуванні незаконно виготовлених підакцизних товарів, а не тільки при їх виготовленні чи збуті (зокрема, хіба не можна отруїтися парами окремих незаконно виготовлених підакцизних товарів при їх купівлі, перебуванні недалеко від місця їх зберігання чи при перевезенні?).

По-п'яте, автор не пропонує в окремій примітці до цієї статті конкретизувати зміст зазначених ним великих та особливо великих розмірів незаконно виготовлених підакцизних товарів, а також не розглядає можливість звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину в межах Особливої частини КК України.

Таким чином, очевидно, що норма про відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів може та повинна бути удосконалена у майбутньому, зважаючи на ті пропозиції, що були вироблені вітчизняними фахівцями в галузі кримінального права, а також виходячи з наших критичних зауважень з цього приводу. Тільки комплексне врахування науково обґрунтованих пропозицій допоможе законодавцю виробити оптимальну модель ст. 204 КК України.

Список використаних джерел

1. Мельник Вадим, Гаруст Юрій. Кожен п'ятий. Як в Україні карають за економічні злочини та що з цим робити? Barristers, 01.03.2018. URL: <https://barristers.org.ua/news/kozhen-p-yatyj-yak-v-ukrayini-karayut-za-ekonomichni-zlochyny-ta-shho-z-tsym-robyty/> (дата звернення: 08.10.2018).

2. Аналіз правозастосування судами норм закону про кримінальну відповідальність щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (деякі проблемні питання (ст. 204 КК)). Вісник Верховного Суду України. 2015. № 12 (184). С. 15–23.

3. Мінаєв М. М. Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. URL: http://dysertaciya.org.ua/disertaciya_1_1049.html (дата звернення: 12.10.2018).

4. Гмирін А. А. Кримінально-правова характеристика злочину незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.